

Tien-parkenplan

Zaanstad, 2002

Inhoudsopgave

Voorwoord 2

Inleiding 3

Burgemeester De Boerpark – Assendelft 5

Koogerpark – Koog aan de Zaan 6

Agathepark – Krommenie 8

Rosariumpark – Krommenie 10

Noordsterpark – Wormerveer 12

Wilhelminapark – Wormerveer 14

Burgemeester J.J. In 't Veldpark – Zaandam 16

Darwinpark – Zaandam 18

Volkspark – Zaandam 20

Vijfhoekpark – Zaandam 22

Overig 24

Beperkte bibliografie 25

Voorwoord

In 1999 presenteerde de gemeente Zaanstad het 'Tien-pleinenplan', een voorstel om de bestaande pleinen te verbeteren. Daar was niets mis mee. Weliswaar is er sindsdien weinig meer vernomen van het plan om de Burcht autovrij te maken, of de tochtplek onder het Koogse viaduct te verbouwen tot 'een stadsplein vol allure', maar toch; het voorstel was en blijft aardig. In het 'Tien-pleinenplan', zoals verwoord in het project 'Plannen met Zaanstad', staat onder meer de volgende zin: "Maar ook bijzondere ontmoetingsplekken als het Darwinpark en het In 't Veldpark passen in dit plan." En daar is de Zaanse politieke vereniging ROSA het dus niet mee eens. Een plein is geen park, en vice versa.

Daarom, maar vooral ook omdat een toenemend aantal Zaanse parken bedreigd worden in hun bestaan, presenteert ROSA hierbij haar 'Tien-parkenplan'. Want waar het in de vorige eeuw de gewoonste zaak was om de uitbreiding van de stad te laten samengaan met een groei van het aantal parken, lijkt er in het begin van de eenentwintigste eeuw een omgekeerde beweging in gang te worden gezet.

De grootschalige aantasting van het Vijfhoekpark, waar het college van B&W een penitentiaire inrichting had gedacht, kon in 2001 op het nippertje worden tegengehouden. Er bestaan plannen om het Noordsterpark te veranderen in een sportcampus. Binnen het

gemeentehuis circuleren plannen over het neerzetten van woningen in het In 't Veldpark. Een aantal parken verkeert bovendien in een slechte staat en heeft te maken met achterstallig onderhoud.

Die gegevens, en de wetenschap dat het rond Zaanstad liggende groen voortdurend wordt bedreigd, heeft ROSA doen besluiten om aandacht te besteden aan de tien parken van Zaanstad. Parken functioneren als recreatiegebieden, ontmoetingsplekken en stadslongen. Ons inziens verdienen de parken die Zaanstad rijk is dan ook bescherming en verzorging.

In het 'Tien-parkenplan' wordt in het kort de geschiedenis van de parken beschreven, alsmede de staat waarin ze momenteel verkeren. Daarnaast heeft ROSA per park de mogelijkheden voor de toekomst weergegeven.

Recreatiegebieden als het Jagersveld, het Happébos en het Twiske zijn in het 'Tien-parkenplan' buiten beschouwing gelaten, evenals de sportparken en de parkachtige gebieden die wellicht in de nabije of verdere toekomst binnen bereik komen (bijvoorbeeld op het Hembrugterrein, bij Saendelft, in Westerwating en op de vuilstort van Nauerna). We houden ons daarnaast bij onze parkkeuze zoveel mogelijk aan de omschrijving in de Dikke van Dale: "Terrein nabij of in een stad of dorp, dat men door beplanting met bomen en heesters tot publieke wandelplaats heeft ingericht."

ROSA hoopt dat de gemeenteraad structurele aandacht geeft aan de parken van Zaanstad. In dat verband is het hoopvol dat verschillende van de parken die hierna aan bod komen de laatste jaren positieve aandacht hebben gekregen. Het Rosariumpark krijgt een ander aanzien, aan het Darwinpark wordt al hard gewerkt, het Koogerpark is op een prachtige manier heringericht en het Wilhelminapark ligt er ook keurig bij. Hopelijk krijgen de overige parken in de nabije toekomst ook zoveel aandacht. Om dat te bewerkstelligen bepleit ROSA een integraal parkenplan, een totaalvisie waarin wordt vastgelegd wat de doelstellingen voor, onderhoudsactiviteiten aan en de toekomstplannen met de parken zijn.

In het gemeentelijk parkenplan dienen richtlijnen te komen hoe om te gaan met het binnenstedelijk groen. Ook is het mogelijk om, conform het 'Groenstructuurplan Zaanstad' uit 1991, al het gemeentelijk groen, waaronder de bestaande en eventuele nieuwe parken, te benoemen en de waarde ervan vast te leggen. Het Groenstructuurplan is aan herziening toe. Oude vaststellingen dienen opnieuw te worden getoetst, nieuwe ontwikkelingen te worden vastgesteld en verwerkt. ROSA hoopt met het 'Tien-parkenplan' een aanzet te geven tot een integrale gemeentelijke visie op de in Zaanstad gelegen parken.

Inleiding

Nederland kent vele typen parken, variërend van villa- en herenhuisparken tot volksparken en (wal-) plantsoenen. Een paar van die stijlen komen terug in de tien parken van Zaanstad. Vier daarvan zijn voor en zes na de Tweede Wereldoorlog aangelegd. Voor alle tien geldt dat het openbare parken zijn, gratis toegankelijk voor iedereen. Dit in tegenstelling tot botanische collecties, particuliere landgoederen, dierentuinen en buitenplaatsen; voorzieningen waarmee de Zaanstreek niet bepaald rijk is bedeed.

Door de industriële revolutie ontstaat aan het einde van de negentiende eeuw een opbloei van de handel en industrie. De daarmee gepaard gaande welvaart en de eveneens opbloeiende treinverbindingen zorgen er voor dat de gegoede burgerij de stad verlaat en zich vestigt in het

groen. Met name tussen 1895 en 1918 en tussen 1923 en 1929 vertrekt deze eerste groep forensen naar buiten de stad gelegen woningen. De arbeiders en de middenstand, die zich dergelijke luxe niet kunnen permitteren, blijven achter.

Vanaf 1852 worden in verschillende Nederlandse gemeenten, in navolging van Groot-Brittannië, verenigingen opgericht ter verbetering van de woonsituatie van de arbeiders. Industriëlen willen nog wel eens grond beschikbaar stellen waarop dergelijke verenigingen en, vanaf circa 1890, gemeenten parken kunnen aanleggen waar de arbeiders zich in hun schaarse vrije tijd kunnen verpozen. Zo ontstaat in 1890 het Zaanhamse Volkspark en in 1898 het Wormerveerse Wilhelminapark. Het zijn parken in de rond die tijd populaire landschapsstijl.

Gedurende het interbellum wordt de Zaanstreek opnieuw twee parken rijker, het Koogerpark (1926) en het Krommenieër Agathepark (1931). Ook deze parken komen tot stand als gevolg van giften door rijke Zaanse kanters. Ze dienen vooral ter decoratie en als verpozingsplekken. Het zijn kleine, groene eilanden tussen de woningen.

Na de Tweede Wereldoorlog gaat het hard met de parkaanleg. Door de explosieve woningbouw sinds 1945 wordt natuur een relatief schaars goed. De afstand van huis tot natuur wordt letterlijk en figuurlijk groter. Aanleg van parken in of nabij nieuwbouwwijken moet dit probleem deels verhelpen. Het daar aanwezige groen dient niet alleen te worden gebruikt om te recreëren, zo is de gedachte van de planologen en gemeentebestuurders, maar ook om er van te leren. Er ontstaan educatieve wandelingen langs bordjes met plantennamen, heemtuinen en bezoekerscentra.

Elk decennium wordt er wel ergens in de Zaanstreek een park aangelegd. Zaandam spant daarbij de kroon. Die gemeente heeft te maken met veel grootschalige nieuwbouwprojecten (onder meer Poelenburg, Peldersveld, Hoornseveld, Kogerveld en de Vijfhoek) en daarbij horen ook grootschalige groenprojecten. Zo ontstaan het Burgemeester In 't Veldpark (Zaandam, 1955), het Darwinpark (jaren zestig) en het Vijfhoekpark (Zaandam, 1959-1965). Krommenie wordt verrijkt met het Rosariumpark (jaren zeventig) en Assendelft met het Burgemeester De Boerpark. Enkele decennia lang streeft het gemeentebestuur naar het aanleggen van zoveel mogelijk beplanting, met als doel de ontwikkeling van een 'groene stad'.

Vanaf 1964, wanneer de 'Structuurschets van de Ruimtelijke Ontwikkeling van de openluchtrecreatie in Nederland' verschijnt, ontstaat er een andere, grootschaliger vorm van groenontwikkeling in Nederland. In en rond Zaanstad worden recreatiegebieden als het Twiske, het Jagersveld en Spaarnwoude aangelegd. Dergelijke projecten, die weinig gemeen hebben met de parkaanleg-oude-stijl, blijven in dit 'Tien-parkenplan' buiten beschouwing. Naast deze recreatiegebieden is er vooral sprake van 'snippergroen-aanleg', bestaande uit plantenvakken, heesterstroken en veel bomen langs de weg. Na 1985 wordt ook dat laatste element beperkt, uit kostenoverwegingen. De aanleg van binnenstedelijke parken ligt dan al vele jaren stil.

Integrale visie

Monumentenzorg behelst niet alleen aandacht voor oude gebouwen, maar ook de zorg voor monumentaal groen. Dat kunnen tuinen zijn, of landgoederen, en zelfs begraafplaatsen, maar ook parken die ouder zijn dan vijftig jaar en die van algemeen belang zijn vanwege hun

schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde (aldus de Monumentenwet van 1988). Van de tien parken die Zaanstad rijk is, zouden er wat ROSA betreft twee onder de monumentenzorg kunnen vallen. Dat zijn het Wilhelminapark in Wormerveer en het Agathepark in Krommenie. Het eerstgenoemde park is overigens al een gemeentelijk monument. In het kader van het landelijke Monumenten Inventarisatie Project (MIP), dat eind jaren negentig plaatsvond, werden het Volks- en het Agathepark aan een onderzoek onderworpen. Tot een plek op de monumentenlijst leidde dat vooralsnog niet. ROSA acht de natuur- en cultuurhistorische waarden van het Agathepark groot genoeg om het gemeentelijke bescherming te bieden. Voor het Volkspark geldt dat daar in de loop van de afgelopen eeuw zoveel planten en bouwwerken zijn gesneuveld dat van het oorspronkelijke karakter weinig over is.

Het Koogerpark, toch ook meer dan 75 jaar oud, valt wat ROSA betreft vooralsnog eveneens af als potentieel monument. Ook daar zijn zoveel veranderingen aangebracht dat van de originele opzet weinig meer te herkennen valt. Dat wil uiteraard niet zeggen dat het Koogerpark, het Volkspark en de andere niet-monumentale parken in Zaanstad niet dienen te worden beschermd. Bovendien is het een overweging waard om bepaalde parkonderdelen wel een monumentenstatus te geven (zoals bijvoorbeeld de oude platanen en het theehuis in het Koogerpark en de overgebleven restanten van het originele Volkspark).

Zoals al gezegd in het voorwoord zijn nut en noodzaak van het gemeentelijk groen dusdanig dat er eerder kan worden gedacht aan uitbreiding van (het aantal) parken dan aan inkrimping. De vergroting van het Koogerpark, uitgevoerd in 2001, is een goed voorbeeld hoe er met de Zaanse parken kan worden omgegaan.

Burgemeester De Boerpark – Assendelft

Geschiedenis

Het Burgemeester De Boerpark ontstond na de oorlog als klein park ten zuiden van Plan Delft. Het park werd ingericht als bescheiden recreatiegebied, met door bosplantsoen omringde speel- en ligweiden. Al met al was het een tamelijk open wandelpark. Door de ligging en de grootte (twee hectare) van het gebied werd het vooral bezocht door mensen uit de directe omgeving. Na de sloop van het naastgelegen zwembad De Dolphijn, in 2001, ging het park in 2002 op de schop. Er was behoefte aan een bergbezinkbassin in het park, dat bovendien nodig diende te worden opgehoogd en gedraineerd. Vrijwel alle bomen en struiken moesten wijken voor de werkzaamheden ter plaatse.

Huidige situatie

De ingangen van het Burgemeester De Boerpark liggen aan de Dorpsstraat, de Aletta Jacobsstraat en de Veenpolderdijk. Toegankelijk is het park momenteel echter niet meer. Vrijwel alle beplanting is gesneuveld bij het vernieuwings- en herindelingsplan dat begin 2003 nog in volle gang is. Wat vooralsnog resteert is twee hectare modder en aarde, waarin de eerste tekenen zichtbaar zijn van het herbeplantingsprogramma dat de gemeente uitvoert.

Toekomst

In het voorjaar van 2003, naar verwachting vanaf april, moet het burgemeester De Boerpark weer groen en toegankelijk zijn. Tegen die tijd ligt er een nieuw drainagesysteem en is het

park verhoogd, opdat het niet -als in het recente verleden- na elke regenbui blank staat. Op het eveneens nieuwe bergbezinkbassin komt een jeu-de-boulesbaan. Over de inrichting van het vernieuwde park is regelmatig overleg geweest met de bewoners in de omgeving. Als het park af is, wordt het ondergebracht in het reguliere groenonderhoudsprogramma van de gemeente.

Met de renovatie is de toekomst van het enige park in Assendelft voor de komende jaren weer veiliggesteld.

Koogerpark – Koog aan de Zaan

Geschiedenis

De weduwe A. Honig-Kluyver schonk de gemeente Koog aan de Zaan op 9 december 1925 twee hectare grond en een huis, gelegen tussen de Hoogstraat en de Dors. Ze bepaalde dat de grond te allen tijde moest worden bestemd voor een park. De gemeente Koog aan de Zaan begon daarop een inzamelingsactie die 35.000 gulden opleverde. De opbrengst werd besteed aan de aanleg van het Wandelpark Koog, ook wel Ko(o)gerpark genoemd. Het werd ontworpen door het Amsterdamse Hoofd van de Plantsoenen J. Koning, die zich liet inspireren door een eerder ontwerp van tuinarchitect G. Bleeker. De uitvoering was in handen van de firma Copijn. Voor de aanleg van het park moest een koopmanshuis ('Het huis met de ijzeren brug') worden verplaatst naar de westkant van het park. Het fungeert sindsdien als Molenmuseum

Op 26 juli 1926 verrichtte burgemeester W. Driessen de officiële opening, waarna onder de klanken van de Zaanlandsche Kapel de Nederlandse vlag werd gehesen. Een klein jaar later werd ook de muziektent in gebruik genomen. Bij gebrek aan onderhoud en gebruikers werd de kapel in 1971 gesloopt, om plaats te maken voor een kinderbadje. In 1999 verdween ook dit, waarna er een vijver werd aangelegd.

Rond 1930 is het Koogerpark verrijkt met een theehuis, gemaakt door de leerlingen van de Krommenieër ambachtsschool. Het bevatte een aantal stijlelementen uit de Amsterdamse school. Zowel in 1951 als in 2001 onderging het theehuis een grondige opknapbeurt. Na de Tweede Wereldoorlog verrees naast de oostelijke ingang een oorlogsmonument. Het park kreeg verder twee beelden toebedeeld, de 'Vrouw met stola' (gemaakt door Pieter d'Hondt uit Utrecht, naar een voorstudie uit 1957) en het 'Veulen' (Louis Paul, 2001).

De complete nalatenschap van Jacob Kuijper, zo werd in 1975 bekend, diende te worden gezien 'als bijdrage in de kosten van verbetering en verfraaiing van het Koogerpark'. Het ging om een bedrag van 460.000 gulden. Een deel van de erfenis kwam inderdaad ten goede van het park, maar waarschijnlijk is er ook het een en ander besteed aan andere activiteiten.

Sinds 1992 bestaat de stichting Koogerpark, opgericht door een aantal buurtbewoners. De vrijwilligers van de stichting houden zich bezig met het onderhoud van het park en voeren onderhandelingen met de gemeente. Dat leidde er mede toe dat de gemeente Zaanstad in 1999 het Koogerpark uitvoerig renoveerde, een klus waarmee meer dan een miljoen gulden gemoeid was. De eerder genoemde vijver werd gegraven, en er kwamen een speeltuin, nieuwe planten en een nieuw drainagesysteem. Een jaar later kon de naastgelegen gemeentewerf aan het park worden toegevoegd. Het dient sindsdien vooral als hondenuitlaatplaats. In 2002 is naast de uitlaatplek een bergbezinkbassin aangelegd. Sinds 2001 heeft het park in de zomermaanden een vaste tuinman.

Huidige situatie

Het twee hectare grote Koogerpark is vrijwel het enige openbare groen van betekenis in het oude deel van Koog aan de Zaan. In de loop der jaren is het park in oppervlakte gegroeid, waardoor het nu aansluit bij seniorencomplex Parkzicht (aan de oostkant) en de sloot achter de J. Bestevaerstraat (aan de zuidkant).

Het oorspronkelijke karakter van het Koogerpark is anno 2002 nog deels herkenbaar, hoewel in de loop der jaren veel vaste planten en rozenstruiken zijn verdwenen. In het park staan onder meer platanen en taxodiums. Kenmerkend zijn de rechte lijnen en de symmetrische beplanting. Het park bestaat uit relatief veel grasvelden. Er zijn drie entrees (Museumlaan, J. de Wittestraat, Jonge Zwaanstraat), wat de toegankelijkheid ten goede komt. Van het park wordt dan ook vrij veel gebruik gemaakt, als wandelzone en speelgebied, maar ook als doorsteek. De stichting Koogerpark onderhoudt het park en versterkt de sociale functie ervan, onder meer door activiteiten als het Koogerpretpark en terrasmiddagen te organiseren.

Toekomst

Het Koogerpark wordt druk bezocht, vooral door bewoners van aanpalende wijken. In het Koogerpark wordt sinds 2001 twee jaar lang geëxperimenteerd met een parkbaas, die aanvullend onderhoud verricht, vandalisme probeert te voorkomen en voorlichting geeft. Het is een initiatief met een grote kans van slagen en verdient dus aanbeveling. Hoewel de monumentenstatus voor het Koogerpark als geheel niet haalbaar is, kan wel worden onderzocht of het oude theehuis en een aantal platanen (beide sinds de aanleg van het park aanwezig) deze status kunnen krijgen.

Agathepark – Krommenie

Geschiedenis

De oorspronkelijke naam van het weiland waar nu het Agathepark ligt, is 'Vlieland'. Dat gebied kon worden overgenomen van enkele boeren, nadat sigarenfabrikant B. Baars in 1927 de gemeente Krommenie drieduizend gulden schonk als startkapitaal voor een aan te leggen park. Het Agathepark is in de crisistijd, tussen 1929 en 1931, aangelegd als werkgelegenheidsproject. Agathe Kaars Sijpesteijn-Crok haalde haar man, een belangrijke Krommenieër fabrikant, over om het tekort voor de aanleg, 43.000 gulden, aan te zuiveren. De Nederlandsche Heide Maatschappij tekende voor het ontwerp van het Agathepark. Bij gebrek aan werk in zijn fabriek liet Kaars Sijpesteijn zijn personeel aan het park werken, opdat hij hen niet hoefde te ontslaan. Het scheelde de gemeente Krommenie heel wat uitkeringen. Als tegenprestatie diende de gemeente echter wel mee te betalen aan de aanleg van het park.

Het Agathepark werd een wat naar binnen gekeerde groenvoorziening rond een waterpartij. Het bestaat sindsdien eigenlijk uit twee gedachten; een negentiende-eeuws wandelpark en een twintigste-eeuws volkspark. Het wandelpark, het zuidelijk deel, kreeg een aantal bijzondere bomen. Het noordelijk deel was ruimtelijker en gelegen rondom speelweiden. De twee stukken groen werden verbonden met een hoge voetbrug, zo aangelegd om de boerenpramen er ongehinderd onderdoor te kunnen laten varen.

Op 12 september 1931 ging het park officieel open. Pas drie jaar later kreeg het de naam Agathepark, als dank voor de financiële steun die de naamgeefster had bewerkstelligd. P. van Walbeek ontwierp de muziektent, compleet met een rieten kap. Het onderste deel werd gebruikt als kantine voor de medewerkers in het park. In de loop der jaren brandde het bouwwerk verscheidene keren af. Oorspronkelijk stond er naast de muziektent ook nog een volière met onder meer tropische vogels, duiven en pauwen. Er woonden zelfs een tijdje enige apen.

In 1955 verrees er naast de muziektent een bank. Het was een geschenk voor Gerrit Schaar, die vijftig jaar dirigent was van het fanfare-orkest Onderling Genoegen. Een jaar later, bij het 25-jarig jubileum, werd het Agathepark verrijkt met een driestralige fontein. In mei 1965 kreeg het park een nieuwe aanvulling. De Verblifa schonk het park een in brons gegoten beeldje van een fluitspeler en een meisje, een ontwerp van de Slotense beeldhouwster Gerarda Rueter. Verderop in het park is ook nog een sokkel van een zonnewijzer zichtbaar. De complete zonnewijzer was in 1966 een geschenk van mevrouw Pigeaud Kaars Sijpesteijn. Door vernielingen bleef alleen de sokkel over.

De jaren zestig golden als de bloeitijd van het park. Toen de gemeente uit bezuinigingsoverwegingen het dagelijks onderhoud achterwege liet, zette het verval snel in. Eind jaren tachtig was de Gerrit Schaarbank vernield, waren de paden vaak een modderpoel, was de brug kapot en de volière ontruimd. Krommenieër Jan Raap nam toen het initiatief om de gemeente te stimuleren het park op te knappen. Een handtekeningactie en de oprichting van de adoptieclub 'Vrienden van het Agathepark' betekenden het keerpunt. Het park werd in de jaren negentig in de oude luister hersteld.

Heden

Het Agathepark is wat groter dan qua opzet vergelijkbare parken als het Volkspark en het Koogerpark, en biedt dan ook meer voorzieningen. Mede daardoor ontvangt het niet alleen bezoekers uit de naastgelegen buurten, maar ook uit een wijdere omtrek. Het bevat een mengeling van stijlen, van bospaadjes tot zonneweide en van rozenperken tot vrij oude bomen. Door de stevige randbeplanting heeft het park een intiem karakter, terwijl de 'binnenruimte' relatief open is.

Het park ligt midden in een woonwijk met veel huishoudens. Omdat er bovendien verder in de omgeving weinig openbaar groen is, wordt het park intensief gebruikt. Sinds de opknopbeurt in de jaren negentig ligt het park er weer netjes bij.

Het Agathepark is opgenomen in het provinciale Monumenten Inventarisatie Project (MIP), maar haalde de monumentenstatus vooralsnog niet.

Toekomst

Hoewel het Agathepark er vergeleken met veel andere Zaanse parken netjes uitziet, verdient het permanente aandacht. Enerzijds omdat het park een aantal kwetsbare elementen bevat, zoals de volière en de muziektent, anderzijds omdat van dit groene eiland druk gebruik wordt gemaakt en er dus snel 'slijtage' ontstaat. Een permanente parkbeheerder die, net als in bijvoorbeeld het Wilhelminapark, onderhoud verricht en toezicht houdt, heeft daarbij de voorkeur van ROSA. De kosten daarvan zouden gedragen moeten worden door de gemeente Zaanstad.

Het verdient aanbeveling om betere wandel- en fietsverbindingen te maken tussen het Rosariumpark en het Agathepark, waardoor een min of meer aangesloten recreatiegebied ontstaat. Onderzocht kan worden in hoeverre een route langs of over de Nieuwe Algemene Begraafplaats hiervan deel kan uitmaken.

Rosariumpark – Krommenie

Geschiedenis

Het Rosariumpark is een van de laatst aangelegde parken van Zaanstad. De inrichting ervan vond plaats in de jaren zeventig. Het resultaat was een 'open' park, met relatief veel water en gras en tamelijk weinig bomen. Bovendien is (ook) de overige beplanting, vooral te vinden aan de westrand, sober en overwegend inheems. Het Rosariumpark kent zodoende een veel eenvoudiger opzet dan de 'klassieke' parken uit de eerste helft van de twintigste eeuw, die qua formaat wel zijn te vergelijken met het Rosariumpark. Begin jaren negentig is een van de doorgaande paden aan weerszijden beplant met bomen, om de kaalheid van het park wat te breken.

Huidige situatie

In het Rosariumgebied liggen onder meer sportcomplexen, een winkelcentrum, verzorgingstehuis Evean Zorg Rosariumhorst en een park. Het Rosariumpark is het enige openbare groen van redelijk formaat voor de buurten Noorderham, Zuiderham en Nieuw-Krommenie. Het bestaat uit open grasvelden, een vijver over de hele lengte van het park, enkele min of meer rechte paden en de nodige bomen en struiken. In de loop der jaren is de bodem ter plaatse flink verzakt. Al met al heeft het Rosariumpark weinig karakter. Het is te open en te eenzijdig aangelegd. In veel opzichten is het een rommeltje. Kapotte vuilnisbakken, groezelige bankjes, graffiti, onkruid en afval bepalen het beeld. Ook is de toegankelijkheid niet optimaal. De belangrijkste entrees liggen uit het zicht en aan doorgaande wegen, de Rosariumlaan en de parkeerplaats bij de Heiligeweg.

Bezoekers van het Rosariumpark komen vooral uit de naastgelegen buurten. Veel mensen maken gebruik van het park als plek waar de hond kan worden uitgelaten. Met name senioren uit het aangrenzende Rosariumhorst vinden in het park een wandel- en zitgebied.

Toekomst

Saenwonen, Evean Zorg Rosariumhorst en De Woonmij hebben de noodzakelijke renovatie van het verzorgingstehuis aangegrepen om samen met de bevolking van Krommenie plannen te maken voor een vernieuwd Rosariumgebied. De gemeente heeft voor de renovatie van het Rosariumpark in de begroting voor 2003 €590.000,- uitgetrokken en voor het onderhoud in de jaren daarna telkens ruim €40.000,-. Het is een ieder die bij het Rosariumpark betrokken is duidelijk dat ook een reconstructie van het park, een in belang toenemend groengebied, onvermijdelijk is. Daarbij moet er aandacht zijn voor de relatie met de omgeving (Rosariumhorst, winkelcentrum), de sociale veiligheid, de entrees en uiteraard de aantrekkingskracht van het park.

Het Rosariumpark maakt deel uit van de groen- en waterstructuur van Krommenie en het omringende gebied en sluit daarmee aan op de bestaande structuur van de waterlopen. Een goede waterhuishouding van het park en haar omgeving is dan ook van groot belang.

Het park dient om te beginnen in ieder geval te worden opgehoogd. De aantrekkingskracht kan worden vergroot door het gebruik van 'exotischer' planten, een goed geoutilleerde speelplaats, meer en beter straatmeubilair. De nu nog saaie vijveroevers kunnen worden beplant met rand- en waterplanten. Ook kan de vraag worden gesteld of een deel van de wat doodse vijver niet kan worden gedempt, om plaats te maken voor meer groen. Voor wat betreft het aanleggen van langzaam-verkeerverbindingen met het Agathepark: zie aldaar.

Uitgangspunt blijft in alle gevallen dat de voorzieningen voldoen aan de behoefte van de Krommenieërs en gebruikt (kunnen) worden door alle leeftijdscategorieën. ROSA is benieuwd naar het door bovengenoemde instellingen in gang gezette ontwikkelingsproces, waarbij er garanties lijken te zijn voor optimale participatiemogelijkheden van de bevolking en een gezonde toekomst voor het Rosariumpark en directe omgeving. In 2003 moet blijken hoe die parktoekomst er uitziet.

Noordsterpark – Wormerveer

Geschiedenis

Het Noordsterpark, ook wel Recreatiepark Wormerveer genoemd, is begin jaren zeventig aangelegd. De inrichting sloot enigszins aan bij het buitengebied, het Noorderveld. Het betekende bijvoorbeeld dat de noord- en westrand werden voorzien van rietland. In het midden van het park kwam grote waterplassen, in de winter te gebruiken als ijsbaan (de lichtmasten rond een van de plassen wijzen hier ook op). De aanleg van deze ijsbaan werd overigens genomen naar aanleiding van het verdwijnen van de baan langs de Kerkstraat (waar heden ten dage dependances van het Triascollege en de Noordsebak zijn gevestigd). De open verbinding met de Watering werd gewaarborgd. De rest van het park bestond vanaf het begin uit grasveld, verspreid staande bomen en struiken. Dit zogenaamde 'natuurlijke' park herbergde verder de nodige vuilnisbakken en bankjes. Rond het water kwamen paden. Een ervan sneed de grootste plas via eilandjes en bruggen in tweeën. Halverwege de jaren zeventig werd het prille park aangevuld met banken en picknicksets. Er werd echter niet veel gebruik van gemaakt.

Begin jaren tachtig vestigde paardrijvereniging De Zaanse Ruiters zich aan de Noordsterweg, naast de ingang van het gelijknamige park. Ter plekke kwamen maneges, trainingsvelden, parkeerplaats en een wedstrijdterrein. Volkstuinvereniging Het Westen maakt ook al geruime tijd gebruik van het naast het park gelegen gebied, evenals korfbalvereniging De Kieviten. Aan de zuidkant van het park ligt van oudsher een begraafplaats.

In de jaren negentig werd de toch al gebrekkige verbinding met het noordelijk gelegen natuurgebied zo goed als verbroken door de aanleg van de Ned Benedictweg en vervolgens een bedrijventerrein op het Noorderveld.

Huidige situatie

Het Noordsterpark komt weinig geïnspireerd over. Zowel de variatie in plantensoorten als in wandelpaden is beperkt. Het park wordt dan ook weinig gebruikt. Bij goed weer lopen er wat wandelaars (fietsen is niet toegestaan) over het slechte wegdek, bij minder weer zijn er alleen mensen uit de naastgelegen wijk te vinden die er hun hond uitlaten. Het park kan niet worden gebruikt als doorsteekmogelijkheid (het is ingesloten door de Ned Benedictweg en de Provincialeweg N246) en ook weinig bevorderlijk voor een groter bezoekersaantal is de

relatief decentrale ligging. Een sombere en slecht zichtbare toegangsweg, te bereiken via een ook al weinig aantrekkelijke en slecht onderhouden parkeerplaats, maken het weinig aantrekkelijk om het park binnen te gaan. Wel aardig zijn de twee olifanten bij de ingang, een bronzen kunstwerk uit 1981 van Jean Baptiste de Winter. Ruim vier hectare langs de Noordsterweg is in gebruik bij De Zaanse Ruiters, anderhalve hectare bij de volkstuinders.

Toekomst

Enige jaren geleden presenteerde het college van B&W een sportnota, waarin onder meer sprake was van verplaatsing van zeven Wormerveerse sportverenigingen (de 'W-7') naar het Noordsterpark. Het park zou hierdoor een soort sportcampus worden. Sinds 1999 overleggen de W-7 over de mogelijkheden van verhuizing naar en samenwerking op de geplande nieuwe sportaccommodatie. Het uitgangspunt van B&W is om te komen tot drie nieuwe accommodaties, die financieel-economisch met elkaar verbonden zijn.

ROSA heeft op zich geen bezwaren tegen een karakterverandering van het Noordsterpark, in de vorm van een sportpark. Daaraan zijn wat ons betreft echter wel enkele belangrijke voorwaarden verbonden. Ten eerste dient de omvorming alleen plaats te vinden indien er voldoende sportverenigingen bereid zijn tot een verhuizing en ook Wormerveerse scholen gebruik kunnen maken van de gedachte sportaccommodaties. Deze verhuizing dient uiteraard vrijwillig en voor de betrokken clubs kostenneutraal te zijn. Paardrijvereniging De Zaanse Ruiters mag niet worden gedwongen om plaats te maken voor een sportpark. Hetzelfde geldt voor de tuinders en de duivenvereniging ter plaatse.

Ten tweede ziet ROSA graag een multifunctioneel park verschijnen, waar ook mensen terecht kunnen die niet komen sporten, maar wel op een andere manier willen recreëren. Een aangenamer wandelpad, gevarieerde beplanting en 'spannender' waterlopen kunnen hieraan bijdragen. Door geen skeelerbaan toe te voegen aan het park (beide elementen staan wel in de oorspronkelijke plannen van B&W) ontstaat er meer ruimte voor recreatief groen en idem gebruik van het sportpark.

De toegang tot het park dient beter ontsloten en aangegeven te worden. Door een dichte beplanting langs de randen van het park ontstaat enerzijds een intiem karakter (vergelijk het Agathepark) en anderzijds wordt geluidsoverlast verminderd die eventueel vanaf de sportvelden opklinkt. Dit ter bescherming van de bewoners van de Albert Meijnsstraat.

Wilhelminapark – Wormerveer

Geschiedenis

Voordat koningin Wilhelmina het naar haar vernoemde park op 17 april 1899 officieus opende (de officiële opening vond plaats op 14 mei 1898), bestond er op die locatie al een 1,3 hectare grote tuin. Die tuin was eigendom van de op de Zaanweg 5 wonende familie Doorn. 'Het Bosch van Doorn', zoals de tuin in de volksmond heette, werd in 1897 opengesteld voor publiek en kreeg toen de naam 'Burgerlust'. Een jaar later kwam er nog 0,3 hectare bij en ontstond de vorm die het park nu nog heeft. Het geheel aan percelen werd door de industrieel Dirk Laan aan de Vereniging Wilhelminapark Wormerveer geschonken. De Zaandijkse firma Schipper legde het park aan, naar een ontwerp van tuinarchitect H. Stephan uit Koog aan de Zaan.

Stephan koos bij zijn ontwerp voor de in die tijd vaker toegepaste ‘gardeneske landschaps-‘ of ‘krakelingenstijl’, die wordt gekenmerkt door veel bochten, cirkelvormige grindpaden en ronde bruggetjes. De aanplant werd een mengeling van inheemse en exotische boomsoorten. Een aantal bomen die nu nog in het park staan, zijn te herleiden tot de periode dat het Wilhelminapark is aangelegd. Een enkele boom is vermoedelijk zelfs ouder. De smeedijzeren hekken die het park begrenzen, dateren ook uit 1898. In het park zijn verder onder meer een achthoekige muziektent, een ‘verversingsgebouwtje’, een volière en een duiventil te vinden.

Aan de zuidwestkant van het park bevindt zich de dienstwoning, die nog altijd wordt bewoond door de parkwachter. Hij is in dienst van de Vereniging Wilhelminapark en onderhoudt het park en zijn bewoners. De Vereniging Wilhemipark Wormerveer is in zijn soort uniek in Nederland. Het is het enige openbare Nederlandse park met een vereniging als eigenaar. Vanaf circa 1890 namen veel gemeenten de toen bestaande parken over. In de Woningwet van 1901 stonden bovendien bepalingen opgenomen over de onteigening van gronden ten behoeve van parkaanleg.

De veranderingen die het Wilhelminapark in de twintigste eeuw troffen zijn te overzien. De grote vijver werd in 1931 gedicht. Hetzelfde lot onderging de dijksloot tussen het park en de Zaanweg (1968), en het groen voor de dienstwoning moest midden jaren dertig plaatsmaken voor een bredere Wandelweg. De sloten achter het Hennepad en de Tuinstraat zijn in 1955 gedempt. Dat had en heeft invloed op de waterbeheersing van het gebied. Na de demping bleek namelijk dat het park voortaan diende te worden gedraineerd.

De zichtlijnen zijn grotendeels verdwenen. De ongeveer vijftien verschillende soorten bomen en struiken zijn in de loop der jaren uitgebreid tot zo’n 125 verschillende typen. De opzet zoals tuinarchitect Stephan die eind negentiende eeuw in gedachten had, is echter nog intact, evenals veel in die tijd gebruikte materialen en bouwwerken.

Vanwege het sociaal-historisch en cultureel belang staat het Wilhelminapark sinds 1987 op de gemeentelijke monumentenlijst. In de periode 1991-’93 is het Wilhelminapark ingrijpend gerestaureerd.

Huidige situatie

Het park bevat anno 2002 nog steeds een breed scala aan bomen uit alle windstreken. Te vinden zijn onder meer treurwilgen, (suiker-)esdoorns, kastanjes, een trompetboom, een walnoot en een Japanse notenboom. De zwarte berk ter plaatse is vermoedelijk al ruim 130 jaar oud. Onderdeel van de lagere beplanting is de magnolia, tulpenboom, boerenjasmijn, wilde kers en walnoot. Een aantal grotere bomen, met name de kastanjes rond de muziektent, wordt bedreigd door ziektes en moet verdwijnen. Vooral ter hoogte van de Tuinstraat dienden de laatste twee jaar enkele tientallen door iepenziekte getroffen bomen plaats te maken. Ook de storm van 28 oktober 2002 veroorzaakte de nodige schade. De gemeente heeft in 2002 €50.000,- vrijgemaakt om de getroffen kastanjabomen te vervangen door nieuwe.

Het dierenbestand van het Wilhelminapark bestaat uit honderden vogels, van kippen tot spechten en van tiftjafs tot boomkruipers. De meeste vogels lopen en vliegen er vrij rond. Er leven ook vleermuizen. De volière die zich sinds 1952 in het park bevindt herbergt onder meer parkieten, kanaries en vinken. Een imker onderhoudt bovendien een bijenkolonie.

Toekomst

Het Wilhelminapark is een gaaf voorbeeld van een openbaar wandelpark zoals Nederland er rond 1900 veel meer had. De kans dat het Wilhelminapark wordt bedreigd door bebouwing of andere planologische ideeën is praktisch nihil. De monumentenstatus van het park en de betrokkenheid van de Vereniging Wilhelminapark bieden daarvoor voldoende garanties. Helaas is de omgeving van het Wilhelminapark nog wel vogelvrij. Rondom het park staan nog redelijk wat karakteristieke herenhuizen, die echter niet beschermd zijn. Drie mooie panden aan de Wandelweg, tegenover het park, dreigen binnenkort plaats te moeten maken voor nieuwbouw. Het uitzicht vanuit het park wordt daarmee verder aangetast. De gemeente doet er goed aan om op korte termijn een bestemmingsplan te maken dat in de toekomst voorkomt dat projectontwikkelaars hun sloopplannen voortzetten. Verder kan de gemeente eisen stellen aan de architectuur van de vervangende nieuwbouw ter plaatse, opdat die niet te veel uit de toon valt in dit deel van Wormerveer.

Parken in veenweidegebieden hebben vaak problemen met de waterhuishouding. Dat geldt ook voor het Wilhelminapark. Het dempen van diverse sloten in de afgelopen decennia betekende dat er drainage diende te worden verzorgd. Aangezien dergelijke afvloeiingssystemen en bijbehorende pompen slechts enkele tientallen jaren meegaan, betekent het dat er binnenkort vervanging moet plaatsvinden. De kosten hiervoor zouden door de gemeente Zaanstad gedragen cq. gegarandeerd dienen te worden.

De gemeente Zaanstad heeft als norm dat per drie hectare groen één werknemer voorhanden mag zijn. Het Wilhelminapark beschikt over één medewerker voor slechts anderhalve hectare. Gezien de schoonheid en de (monumentale) status van het park dient hieraan niet te worden gesleuteld. De parkwachter verricht bovendien niet alleen onderhoud aan het groen, maar houdt ook toezicht, verricht reparaties, voert de dieren en opent en sluit dagelijks de toegangspoorten.

Dankzij gemeentelijke subsidies en via de honderden verenigingsleden komt er voldoende geld binnen om het park mooi te houden. Incidentele subsidies (via de gemeente en andere fondsen) moeten het mogelijk maken herstel- en restauratiewerkzaamheden te verrichten.

Burgemeester J.J. in 't Veldpark – Zaandam

Geschiedenis

Al in 1928, zo blijkt uit de gemeentelijke archieven, is de behoefte uitgesproken aan een groot groen- en wandelgebied in Zaandam. Pas in 1946 werd vastgelegd dat dit gebied moest komen op de locatie waar nu het Burgemeester J.J. in 't Veldpark ligt. In het bestemmingsplan werd toen een terrein gereserveerd waar een park, sportterrein en woningbouw moesten komen. Weer twee jaar later werd de Voorzaan uitgebaggerd. Het opgehaalde slik werd gestort op het gebied naast de Rosmolenbuurt. Het hoofd van de beplanting in Amsterdam, de heer De Koning, kreeg van het Zaandamse gemeentebestuur het verzoek een parkontwerp te maken. Met de aanleg ervan werd in 1953 een begin gemaakt.

Het Veldpark, zoals het 21 hectare grote groengebied naast de Rosmolenwijk in de volksmond heet, is uiteindelijk op 16 juli 1955 geopend als wijkpark. Onderdeel van de feestelijkheden op deze dag was de aanplant van enkele duizenden boompjes. Het park had aan de westkant een landschappelijke aanleg met hoogteverschillen, een slingerende vijver en gebogen wandelpaden. Het simpeler ingerichte en later aangelegde oostelijk deel bestond uit een paar voetpaden, veel gras en bosplantsoen. Het park werd in tweeën gedeeld door de

Gouw. Een bos van grove dennen aan de zuidzijde gaf het park een groene bescherming, ook tegen de zuidwestelijke wind die anders het speelveld zou 'teisteren'. De heuvel met laagblijvende gewassen, hield het zicht vrij op de omgeving. Het zogenaamde Europese bos in het park bevatte veel inheemse populieren, wilgen, elzen, essen, en struiken als liguster, vogelkers, kornoelje en wilde roos.

Het westelijk deel van het park was vooral bedoeld voor actieve recreatie. Er kwam een kleuterspeelplaats en een 1,2 hectare groot speelveld. De mogelijkheid om een muziektent te plaatsen was opengelaten, maar daar kwam nooit iets van terecht. Het speelveld en een grote heuvel in het park werden gescheiden door kruidentuin 'Het Honingvat', zo genoemd naar de kruidenmolen die ooit op deze plaats stond. Een (afgesloten) hoek van het zuidelijk deel werd ingericht als heemtuin. Deze heemtuin ontstond toen bij het opspuiten van het gebied de damwand het begaf. Een flinke hoeveelheid slib stroomde de Gouw in en er ontstond een spoelgat. Deze situatie bleek zich uiteindelijk prima te lenen voor een goed onderhouden tuin met een grote variëteit aan inheemse planten, afkomstig van moerasgebieden, bossen, akkers, heidevelden, etc.

In 1960 kreeg het bronzen beeld 'Compositie' van Hans Verhulst een plek midden in het park.

Huidige situatie

Het In 't Veldpark is het grootste park van Zaanstad. Het is op veel plaatsen toegankelijk, vanuit alle windrichtingen. Sinds de aanleg van het park zijn er niet veel wijzigingen doorgevoerd. Mede daardoor maakt het een volgroeiende indruk en heeft het een eigen karakter gekregen. Delen van het park zien er echter verwaarloosd uit. De voormalige kruidentuin is verdwenen onder het onkruid. De ooit aangelegde heestervakken, beplant met onder meer appelachtigen en vlinderbloemigen, verdwenen grotendeels door afsterving en beplanting met andere soorten. Een geplande kruidlaag op de bodem van het Europese bos kreeg geen kans als gevolg van misplaatst gebruik van onkruidbestrijdings-middelen. De soortenrijkdom is al met al vrij beperkt, met uitzondering van de goed onderhouden heemtuin. Doordat de begroeiing langs het water vrij tot zeer dicht is, is de Gouw een slecht zichtbaar element vanaf met name de westelijke oevers. Pas als men via de twee bruggen in het park de oversteek maakt naar het opener oostelijk deel ervaart men het water. Beter zicht is er op de vijver in het zuidelijk deel van het park.

Van het park wordt veel gebruik gemaakt, als wandel- en fietsgebied, maar ook als sportlocatie, verbindingsroute en recreatiegebied. De heemtuin wordt daarnaast gebruikt als educatief centrum. De grootte van en variatie in het In 't Veldpark zorgt ervoor dat niet alleen de gebruikers van de omliggende wijken er een bezoek aan brengen, maar dat er ook van elders mensen op afkomen. Daarmee komt het nog steeds tegemoet aan de oorspronkelijke ideeën van de parkontwerper.

Toekomst

Het In 't Veldpark is toe aan groot onderhoud. Ook de gemeente ziet daarvan de noodzaak in, gezien de onder meer in het Concernverslag over 2001 uitgesproken wens om het gebied een 'kwaliteitsimpuls' te geven.

Al enige tijd circuleren er plannen, gemaakt door particuliere ontwikkelingsmaatschappij Cyber in opdracht van het college van B&W, om delen van het Veldpark te bestemmen voor

woningbouw. Op het grasveld tegenover de Schepenlaan zouden minstens dertig woningen moeten komen en bij de Brusselsestraat seniorenwoningen. Een aantal grote bomen in het bosplantsoen zou daarvoor moeten wijken. De woningbouw in het park maakt geld vrij om de renovatie van het park te betalen, aldus de plannenmakers. Wethouder P. Kroesen-van Gelder heeft vooralsnog verklaard dat er slechts sprake is van een ‘vrijblijvende schets’, maar zekerheid dat het park onbebouwd blijft is er niet.

Diverse waterlopen worden in de plannen met elkaar verbonden en de oevers worden ‘milieuvriendelijk’. Ook zou de heemtuin uitgebreid worden, onder meer met een informatiegebouw midden in het park en wordt er gedacht aan een horecapaviljoen. De ventweg langs de Heijermansstraat (ter hoogte van ziekenhuis De Heel) wordt opgeheven, waardoor het park dichterbij de Rosmolenwijk komt te liggen. Aan de oostkant moet een ‘landschapspark’ ontstaan, waar water de begrenzing vormt tussen het park en de woonomgeving. In 2003 wordt de structuurvisie voor het gebied waarin het Veldpark ligt ter besluitvorming aangeboden aan de gemeenteraad. Daarna wordt deze visie uitgewerkt in een ontwerp.

Wat ROSA betreft wordt het park niet aangetast in grootte. Wel is een renovatiebeurt hard nodig. De verscheidenheid aan planten en bomen kan worden uitgebreid met (bloeiend) groen, iets dat nu maar mondjesmaat aanwezig is. Het bosplantsoen en het half verharde terrein aan de westkant dienen gerenoveerd en, voor wat betreft het laatste, wellicht heringericht te worden. Ook de paden kunnen wel wat herstelwerkzaamheden gebruiken. Tegen uitbreiding van de heemtuin is geen bezwaar (overigens is hierover nog geen overeenstemming tussen gemeente en de Stichting Natuur & Milieu Educatie). Kanttekening onzerzijds daarbij is wel dat het geplande informatiepaviljoen beter aan de rand van het park kan komen, met het oog op de bereikbaarheid. Het kappen van (delen van) het bosplantsoen en het bouwen van woningen in het park is wat ons betreft uit den boze. De noodzaak om de waterberging in het park te vergroten door onder meer het uitbreiden van de waterplas in het park is ons inziens nog niet aangetoond. Het uitbaggeren van de Gouw en de aanleg van schuine, diervriendelijke oevers vergroot het waterbergend vermogen al flink. Door bovendien geen nieuwbouw in het park neer te zetten, blijft de huidige waterberging onaangetast.

De sociale veiligheid in het park kan worden vergroot door meer verlichting aan te brengen en door in dichtbeboste hoeken bescheiden zichtlijnen aan te brengen. Daar staat tegenover dat de beplanting aan de oostkant van de Gouw wel wat mag worden uitgebreid.

Darwinpark – Zaandam

Geschiedenis

Met de aanleg van de wijken Poelenburg en Peldersveld, in de jaren zestig en zeventig, ontstond ook het Darwinpark. Het werd een langgerekte, 22 hectare grote strook groen -in het midden wat breder en bij de punten taps toelopend- die in de noord-zuidrichting langs bovengenoemde wijken liep. Parallel aan het park lag het water de Weer. De aangelegde voorzieningen waren sober: gravelpaden, bankjes, afvalbakken, een speelplaats en eenvoudige verlichting. Dit alles werd omringd door grasvelden, een enkele verhoging en vooral inheemse bomen en struiken. De ontsluiting van het park was vanaf het begin goed. Alleen al aan de noordwestkant werd het park toegankelijk via drie fiets- en zeven voetgangersbruggen. Aan de zuidkant van de Twiskeweg, die het park in de noord-oostrichting in tweeën snijdt, is

een grote kinderboerderij aangelegd. Het aantal bezoekers van deze kinderboerderij ligt sinds begin jaren negentig op zo'n 70.000-100.000 per jaar. Een ander belangrijk 'natuurelement' annex publiekstrekker van het Darwinpark werd het Natuurmuseum E. Heimans en het Biologisch Lescentrum, gevestigd aan de Thijssestraat (naast het park). De Stichting Natuur & Milieu Educatie beheert sinds 1993 de kinderboerderij, het museum en het lescentrum.

In de loop der jaren ontstonden er grote greppels in het park, dat bovendien ernstig verzakte. Na regenbuien stonden grote delen van het park onder water. In 2002 werd begonnen met de renovatie van het park. Belangrijkste onderdeel daarvan is het LandArtproject, bedoeld om het doorgangspark deels om te zetten in een verblijfspark.

Huidige situatie

De beplanting van het Darwinpark is sinds de aanleg weinig veranderd voor zover het om de soortenverscheidenheid gaat. Het park is echter uitgegroeid tot een min of meer natuurlijke omgeving. Probleem is dat de bodem van het Darwinpark slechts voor een beperkt assortiment bomen en struiken geschikt is. Wilgen en populieren doen het goed in het opgespoten land waaruit het park bestaat. Het zuidelijk parkdeel is lichter, droger en zonniger dan het noordelijk deel, dat lager ligt. Omdat de noordelijke helft somberder oogt en minder een doorgangs- en verblijfsfunctie heeft dan het zuidelijk deel is het bezoekersaantal daar een stuk lager.

Door een Investeringsimpuls Sociale Vernieuwing (ISV) was het in 2002 mogelijk een verhoogd noord-zuidpad aan te leggen in het park, als eerste stap in een renovatie die de komende jaren doorloopt. Hierdoor is het mogelijk geworden het park ook in de lengterichting door te steken en -door de verhoogde ligging van het wandelpad- ook na langdurige regenval droge voeten te houden.

De toegang van het park is goed opgezet. Vanuit alle windrichtingen en omringende wijken zijn er entrees tot het park.

Toekomst

Aan delen van het Darwinpark wordt hard gewerkt om het aanzien en de bereikbaarheid ervan te optimaliseren. Belangrijk onderdeel hiervan is het 'LandArtproject'. Het vervolg op het noord-zuidpad is de aanleg van vier zogenaamde thematuinen, met bijbehorende kunsttoepassing, in het zuidelijk deel van het Darwinpark. De vier tuinkamers bestaan uit een boomlandschap, een water-, moeras- en grastuin. Voor het noordelijk deel wordt gedacht aan recreatieve voorzieningen als tafeltennistafels, jeu-de-boulesbanen en kunstwerken. De afronding van het project vindt waarschijnlijk plaats in de zomer van 2003.

Modernisering van het Natuurmuseum, in de vorm van een nieuw, duurzaam ingericht NME-gebouw, zou het park verder opwaarderen. Het museum is weliswaar onlangs heringericht, maar de potentiële mogelijkheden kunnen verder worden benut. De gemeente dient de toekomstplannen van de de Stichting Natuur & Milieu Educatie hieromtrent serieus te onderzoeken.

Zodra de parkrenovatie is afgesloten wordt, net als in bijvoorbeeld het Koogerpark, onderhoud en toezicht op een hoger niveau gebracht. Verdere verbetering van de aantrekkingskracht zou kunnen worden verkregen door het park 'avontuurlijker' te maken.

Dat kan door een veelzijdiger beplanting aan te brengen (die uiteraard wel bestand moet zijn tegen de schrale bodem), door met name de noordkant van het park een natuurlijker aanblik te geven en door meer niveauverschillen aan te brengen. Ook verdient het aanbeveling om de recreatieve mogelijkheden verder te onderzoeken, bijvoorbeeld door het water van de Weer te ontsluiten. Dat kan door de noord- en zuidzijde van dit water te verbinden door middel van een brug over de Twiskeweg en een aansluiting met het water van de Zuidervaart te creëren. Hierdoor kan de vaarrecreatie van Zaanstad een impuls krijgen. Om meer mensen naar het park te krijgen en ze daar ook enige tijd te houden, is het denkbaar om -niet te ver van de kinderboerderij- een kleinschalige horecagelegenheid met terras (theetuin) aan te leggen.

Volkspark – Zaandam

Geschiedenis

Ter gelegenheid van zijn veertigjarig huwelijk schonk de houthandelaar Cornelis Corver van Wessem de stad Zaandam op 8 juli 1889 onverwacht een stuk weiland ("het weiland genaamd De Starven, liggende aan de Vaart en de toegang van het Noorderkerkpad naar het spoorweg station"). Zijn wens was dat daarop binnen een jaar een park zou verrijzen. De rijke zakenman zei de verbouwereerde burgemeester H. Versteeg bovendien toe de aanleg en het onderhoud van dit park voor zijn rekening te nemen. Wel verlangde Corver van Wessem dat zijn cadeau de naam Volkspark moest krijgen, dat er een beheerscommissie voor kwam en dat het gebied tot in lengte van dagen park moest blijven. Doelstelling van de liberale houthandelaar en politicus was het vergroten van de recreatieve mogelijkheden van de arbeiders.

Corver van Wessem legde het parkontwerp in handen van Koger H. Stephan en Zaandammer J. Eilman. Hun ontwerp bestond uit een park waarin slingerende paden, een vijver met rotsgroep en springfonteinen, een heuvel, een paviljoen en een muziektent. In het park verrees verder een gedenknaald met in goud de tekst: "De ingezetenen van Zaandam aan den heer C. Corver van Wessem, 17 Juni 1890." Een brug over de Vaart leidde naar een weg die toegang gaf tot het treinstation.

Van het park werd in de daarop volgende decennia druk gebruik gemaakt. Er vonden in het paviljoen zangconcoursen, muziekkuitvoeringen en toneelvoorstellingen plaats. Desondanks gingen in 41 jaar tijd alle zeven achtereenvolgende pachters van het paviljoen failliet. Ook een door de gemeente aangestelde beheerder bood geen soelaas en in 1937 besloot de gemeenteraad het paviljoen te vervangen door een speelweide. Vier jaar later vond de sloop ook daadwerkelijk plaats. In 1946 volgde de muziektent, die te klein en winderig was.

Ook in andere opzichten kwam het park de oorlog niet ongeschonden door. In de hongerwinter verdwenen alle bomen in de kachel en lieten de bezetters er loopgraven en schuilputjes aanleggen. Alleen de (geschonden en onleesbare) gedenknaald bleef over.

Na de oorlog werd het park opnieuw beplant. De aanleg van de Provincialeweg betekende een verkleining van het grondgebied. In de jaren vijftig werd wel het kleine strookje grond naast het hoofdpad toegevoegd aan het park. In 1971 is in het park het bronzen standbeeld 'Opeengebarsten vrucht' geplaatst, drie jaar eerder gemaakt door de Zaandammer Jan Baptiste de Winter. De jaren eerder ingezette verloedering kon daarmee echter geen halt worden toegeroepen.

Huidige situatie

Het Volkspark is bereikbaar vanaf de Provincialeweg en de Parkstraat. Het centrum van het Volkspark bestaat uit een open weide met rondom dichte beplanting. Hierdoor heeft het terrein een naar binnen gericht karakter. Het twee hectare grote park bezit een groot assortiment aan groen. Te vinden zijn er onder meer de vleugelnoot, ceder, acacia, zwarte berk en Japanse noot.

Het park is in de loop der jaren behoorlijk verwaarloosd en fungeert momenteel meer als hangplek, doorlooproutte en hondenuitlaatplaats dan als ontmoetingsruimte. Desondanks kreeg het eind jaren negentig een plaats binnen het provinciale Monumenten Inventarisatie Project (MIP). Tot een monumentale status heeft dat echter nog niet geleid.

In tegenstelling tot wat vaak wordt gedacht is niet het Wilhelminapark, maar het Volkspark het oudste park van de Zaanstreek. Erg veel is er echter niet meer over van datgene wat Corver van Wesseme eind negentiende eeuw voor ogen had. Het Volkspark is anno 2002 een van de meest verwaarloosde groengebieden in Zaanstad. Waar andere parken (Wilhelminapark, Koogerpark) de laatste jaren grondig hersteld zijn of binnenkort verbeterd worden (Darwinpark, Vijfhoekpark), lijkt het Volkspark in de vergetelheid geraakt. De bloemperken zijn verdwenen, de bomen uit hun krachten gegroeid. Verder zijn de mooie paden van weleer nu bedekt met (gebarsten) asfalt en de rustieke bruggen vervangen door betonnen constructies. Speelgelegenheid voor kinderen ontbreekt. Veel mensen durven 's avonds niet meer door het park, uit angst te worden lastiggevalen.

Toekomst

Het park maakt deel uit van het Inverdanproject, de grootschalige vernieuwing van het Zaanse centrum en Stationsplein. Het verdient in dat kader aanbeveling om de toekomst van het park definitief veilig te stellen. In dit deel van Zaanstad is weinig openbaar groen te vinden en wat er is, is vaak van niet al te hoge kwaliteit. Om het park weer aanzien en aanloop te geven, is een grondige reconstructie nodig. Tevens kan worden getracht iets terug te brengen van de grandeur die het park met name in de beginjaren uitstraalde. Dit kan bijvoorbeeld door het terugbrengen van de sierhekken en het vervangen van de betonnen constructies in het park door eleganter exemplaren. Een verdere mogelijkheid om dat te bereiken is een terugkeer naar de landschapsstijl waarin het park ruim 120 jaar geleden werd opgezet. Het betekent een weerzien met slingerpaden, bosschages, een vijvertje, bruggen en bankjes. Verder kan worden onderzocht of het Volkspark kan worden uitgebreid aan de noordkant en (zeer beperkt) aan de westkant. Het bezoek aan en de gebruiksmogelijkheden van het park kunnen daardoor toenemen. Wel dient rekening te worden gehouden met de toegenomen vraag naar sociale veiligheid. Wellicht dient het park om die reden in de nachtelijke uren te worden afgesloten, wat tevens de mogelijkheid biedt het terrein te omringen met een fraai vormgegeven smeedijzeren sierhek.

Vijfhoekpark – Zaandam

Geschiedenis

Het Vijfhoekpark is in twee gedeelten aangelegd, als groene buffer tussen de woonwijken Vijfhoek en Poelenburg enerzijds en het industriegebied Achtersluispolder anderzijds. Het eerste stuk ontstond in 1959-'60, deel twee in 1964-'65. Het opgespoten stuk land omringde de Beunderbraak, het resultaat van een dijkdoorbraak in 1915. In de jaren vijftig werd in de Beunderbraak zand gewonnen voor wegeaanleg, met als gevolg dat de plas een respectabele

diepte kreeg. Het totale park kreeg een oppervlakte van 16,5 hectare (de Beunderbraak meegerekend zelfs ruim 20 hectare) en werd daarmee een van de grootste parken in de regio.

Aanvankelijk is geprobeerd om in het Vijfhoekpark een grote variatie te bereiken door veel boomtypen te planten. Door de vochtige bodem, bestaande uit fijn, slibrijk zand uit het IJ, legden echter onevenredig veel bomen het loodje. In de jaren tachtig werd in het park een vorm van ecologisch beheer geïntroduceerd, als bezuinigingsmaatregel (tot dan was er permanent iemand aanwezig voor toezicht en onderhoud). Schotse hooglanders gingen fungeren als ‘grasmaaiers’, omgevallen bomen werden niet meer weggehaald, maar dienden als biotoop voor talloze dier- en plantensoorten. Er kwamen hekken, wildroosters en veekralen. Het Vijfhoekpark was het eerste ecologische park van Nederland en genereerde daardoor veel publiciteit. Dat gebeurde nogmaals toen de gemeenteraad van Zaanstad in 2001 in meerderheid besloot het park te benutten als vestigingsplaats voor een penitentiaire inrichting. Een volksreferendum in het najaar van 2001 voorkwam dat de gevangenis daadwerkelijk in het Vijfhoekpark werd gebouwd.

Huidige situatie

Rond de Beunderbraak liggen grasvelden, grote solitaire bomen en bosplantsoen. De verscheidenheid is van oorsprong beperkt, maar sinds de introductie van het ecologisch beheer ter plekke zijn in het Vijfhoekpark tientallen planten- en diersoorten vastgesteld. Hoewel het Vijfhoekpark geen deel uitmaakt van de Provinciale Ecologische Hoofdstructuur, wordt het wel genoemd in deze beleidsvisie.

Het Vijfhoekpark biedt de gelegenheid om te recreëren en te sporten (door middel van trimbanen en recreatielopen). De trim-/cooperbaan, de papierbakken, de waterhuishouding en de banken worden minimaal bijgehouden. In 2002, na het door natuurliefhebbers gewonnen referendum tegen de geplande penitentiaire inrichting, zijn overigens met name de paden in het park in een betere staat gebracht. Het overige onderhoud is karig en vindt vooral plaats door de gemiddeld vijf à zes Schotse Hooglanders, die zorgen voor begrazing.

De bufferfunctie tussen woonwijken en industrieterrein is ongewijzigd sinds de jaren zestig.

De toegang tot het Vijfhoekpark is matig tot slecht. Men kan er alleen te voet komen via twee ingangen aan de westkant. De Thorbeckeweg is een belangrijke hindernis tussen het park en de naastgelegen woonwijken.

Toekomst

Het Vijfhoekpark ligt nu nog tamelijk geïsoleerd. Door natuurvriendelijke oevers aan te leggen en droge onderdoorgangen onder bruggen en duikers te maken, kan het park verbonden worden met het In 't Veldpark, het Jagersveld, het Darwinpark en de moerasbosjes langs de Gouwe/Coentunnelweg.

De entrees tot het park dienen beter te worden aangegeven dan nu het geval is. In het verleden is wel eens gekeken of de toegankelijkheid verbeterd kon worden door de aanleg van een voetgangersbrug over de Thorbeckeweg. Wellicht kan dit plan weer worden opgepakt, nu de vernieuwing van de Vijfhoek aanstaande is. Door een verbinding te maken tussen deze wijk en het Vijfhoekpark krijgt de benaming ‘De tuinen van zuid’ een grotere realiteitswaarde.

Overig

Een onlangs gehouden ANWB-onderzoek wees uit dat Zaanstad minder groen heeft dan gewenst. Een grote nieuwbouwwijk als Westerwatering bijvoorbeeld beschikt niet over een park. Ook in Saendelft, in de nabije toekomst goed voor meer dan 10.000 inwoners, is vooralsnog geen park gepland. Aan de groennorm is weliswaar voldaan door grasvelden, plantsoentjes en bomen gelijkelijk over de wijk te verdelen, maar dat geeft nauwelijks mogelijkheden om vlak bij huis te wandelen en te recreëren in het groen. Het geplande Strategisch Groenproject nabij Saendelft is omstreden en de komst ervan (dus) onzeker. Het verdient aanbeveling om de mogelijkheid van parken in bovengenoemde wijken te onderzoeken. Wat betreft Westerwatering kan daarvoor ruimte worden gezocht op en rond de voormalige stortplaats naast het Zwaneneiland, aan de zuidkant van Westerwatering. En Saendelft biedt nog genoeg mogelijkheden om een park van enkele hectares aan te leggen (wat ROSA betreft overigens wel binnen het gebied waar in een eerder stadium 5000 woningen werden gepland). In een ander gebied dat op de schop gaat, het Hembrugterrein in Zaandam, komt als alles goed gaat een parkachtige structuur met onder meer plaats voor het reiger- of kleibos ter plaatse.

Wordt over deze uitwijkplaatsen al nagedacht en -soms- beslist, bij de mogelijkheid rotondes en verkeersklaverbladen te benutten als groene eilanden heeft nog nauwelijks iemand stilgestaan. Weliswaar zijn deze eilanden tussen de wegen beplant alsof het plantsoenen zijn, maar er is vooral veel van hetzelfde te vinden. Door bomen, vaste planten, bloembollen en eenjarigen op een verrassender wijze te combineren kan worden bereikt dat er het hele jaar door iets anders te zien valt. Het bevordert bovendien de herkenbaarheid van Zaanstad. Door de Zaanse rotondes en klaverbladen spannender te maken, weet eenieder die er langs komt de volgende keer meteen waar hij/zij zich bevindt.

Beperkte bibliografie

- Ach lieve tijd – tien eeuwen Zaanstreek en de Zaankanters (J.P. Woudt/K. Woudt, 1992-1994)
- ‘Bewaak dees grond!’ – Honderd jaar Wilhelminapark Wormerveer (J.P. Woudt, 1998)
- Concernmarap 1-2002 (Gemeente Zaanstad, 2002)
- Dagblad De Typhoon: "Volkspark: van groen cadeautje tot enge plek" (G.J. Onrust, 17 juli 1990)
- Encyclopedie van de Zaanstreek (J.P. Woudt/K. Woudt, 1991)
- Gids voor de Nederlandse tuin- en landschapsarchitectuur (C. Oldenburger-Ebbers/A. M. Backer/E. Blok, 1998)
- Groenstructuurplan Zaanstad (Buro Maas, 1991)
- Het Volkspark Zaandam (Werkgroep historie, Wijkoverleg Oud-West, 1986)
- Historisch Genootschap Crommenie (A. van Daalen, 1995)

- Projectbeschrijving Landart Darwinpark (Gemeente Zaanstad, 30 juni 1999)
- Procesontwerp Rosariumgebied Krommenie (P. Stoffels/M. Ros, 2002)
- Promotiefolder Vereniging Wilhelminapark Wormerveer (1994)
- Website Stichting Koogerpark (2002)
- Website Vereniging Wilhelminapark Wormerveer (2002)
- Website Wageningen University and Research Centre (2002)
- Wie waar wat in Zaanstad (Gemeente Zaanstad, 2001)
- Zaanse beeldenwijzer (P. van Leeuwen/A. Kan, 2000)
- Zaanse Natuur- en Milieu Krant (nazomer 2002)
- Zienswijze Vijfhoekpark (Zaans Natuur en Milieu Overleg, 20 augustus 2001)

Met dank aan J. Heijink (gemeente Zaanstad), Stichting Natuur & Milieu Educatie, Vereniging Wilhelminapark Wormerveer en Stichting Koogerpark.